

*О.В. Серєда – студентка IV курсу факультету підготовки кадрів для органів юстиції
Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого;
науковий керівник – д-р юрид. наук, проф. кафедри історії держави і права України та
зарубіжних країн Національної юридичної академії України
ім. Ярослава Мудрого В.О. Рум'янцев*

ПЕРЕДУМОВИ ВВЕДЕННЯ В ДІЮ СУДУ ПРИСЯЖНИХ З ДОСВІДУ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В 1863-1867 РОКАХ

На сьогодні залишається актуальним питання доцільності впровадження суду присяжних в Україні. Вченими представлена велика кількість досліджень, де висловлена як схвалення цього інституту, так і наукова критика. Проте, незважаючи на численні наукові пропозиції й практичні рекомендації, положення про суд присяжних лише декларативно закріплені в Конституції України та в Законі України “Про судоустрій України” (ст. 68-72).

Законодавчий досвід Російської імперії дозволяє опанувати необхідну базу практичних знань щодо порядку введення суду присяжних в дію та заходів вдосконалення функціонування інституту. Тому, в контексті поставленої проблеми цього дослідження, об'єднана російська законодавча практика щодо розв'язання актуальних для судочинства України завдань.

Прийняття Судових Статутів 20 листопада 1864 р. поставило перед законодавцем низку нових завдань, які тісно перепліталися з практичною діяльністю судового відомства. Необхідно було привести в дію весь механізм судової реформи з відносно мінімальними затратами та в найкоротший термін. Першочергово стояло завдання провести реорганізаційні роботи в межах судового відомства та сформувати кадровий його склад. Вказані дії дозволили б судам приступити до здійснення правосуддя за новим порядком.

Виконання зазначених завдань було покладено на Міністерство юстиції – щодо формування особового складу судів; та на Комісію при Державній канцелярії – щодо завершення організаційних робіт. Комісія підготувала правила про введення в дію Судових Статутів 1864 р. і у зв'язку з цим – правила про порядок закінчення справ, які велися за старою процедурою. Поте про якість проведених дій не слід говорити однозначно. Оскільки всі роботи велися поспішно, то у найближчий час стали явними численні недоліки [1, с. 9].

Логічного завершення робота Міністерства юстиції та Комісії зі створення на місцях необхідних передумов для введення в дію Судових Статутів 1864 р. досягла з прийняттям Олександром II 11 жовтня 1865 р. “Положений о введеннии в действие Судебных Уставов”. Зазначеним документом встановлювався особливий порядок переходу до нової моделі кримінального процесу, та введення її нових інститутів. Було вказано на строк їх повного введення в дію та призначено відповідальних осіб.

Зокрема, напрями та специфіку роботи щодо впровадження на практиці інституту присяжних, відповідно до вказаного документу, можна з'ясувати, звертаючись до документів кримінального відділу канцелярії губернатора Харківської області. Відповідно до відношення міністра юстиції, виданого в

березні 1867 р., передбачалась відмінна від встановленого порядку процедура введення в дію суду присяжних. Міністр юстиції встановив, що у відповідності до Указу Олександра II від 10 січня 1867 р. “О введении в действие Судебных Уставов 20 ноября 1864 года в округе Харьковской судебной палаты” “списки присяжных заседателей составляются особыми внутренними комиссиями, которые должны быти избраны Уездными Земскими собраниями одновременно с выбором Мирowego Судьи” [2, с. 7]. В документі зазначалися строки проведення конкретних дій: “взамен сроков, определенных в ст. 90, 94 и 107 Учреждения судебных установлений, следует назначить: 1 августа (1867) сроком приготовления списков всех местных жителей, имеющих право быть избранными присяжными заседателями; 1 сентября – сроком возвращение их во Временные Комиссии и опубликование в ведомостях; 1 ноября – временем, когда комиссии по составлению как очередного, так и запасного списков должны распределить лиц уравнительно на остающуюся часть 1867 года” [2, с. 7-9].

Проте, як показала практика, виконання поставлених завдань на місцях зіткнулося з перешкодами. Більшість з них стосувалося необізнаності місцевої влади щодо суті вказаних документів. У звіті Богодухівської повітової управи губернатору на підтвердження знаходимо інформацію про те, що “имею честь уведомить, что указа о введении в Харьковской судебной палате не получено и потому распоряжение к исполнению “Положения” не могло быть сделано” [2, с. 12]. Такими поясненнями обґрунтовували причини своєї бездіяльності Змієвська, Ізюмська та Валківська управи. Отже, для результативного введення в дію інституту суду присяжних в практиці Російської імперії, перш за все, не вистачало злагодженої роботи представників влади на місцях.

Таким чином, перші роки нового судового порядку показали недостатню готовність як центрального відомства, так і місцевих органів влади до організаційних змін в судочинстві. Недостатнє фінансове забезпечення зазначених владних структур знизило бажану ефективність нововведень та спровокувало появу нових проблем.

Література

1. Принтц Н.Г. Случайности, влиявшие на судебное преобразование 1864 г. // Журнал Министерства Юстиции. – СПб., 1894. – Кн. 1. – С. 1-26.
Державний архів Харківської області. – Ф. № 3. – Оп. 230. – Спр. № 127. – С. 7-12.